

Meddig tart egy nyelv?

Migráció és többnyelvűség a zsidó közösségekben

Össznyelvész Konferencia – ELTE, 2017. november 10.

Biró Tamás

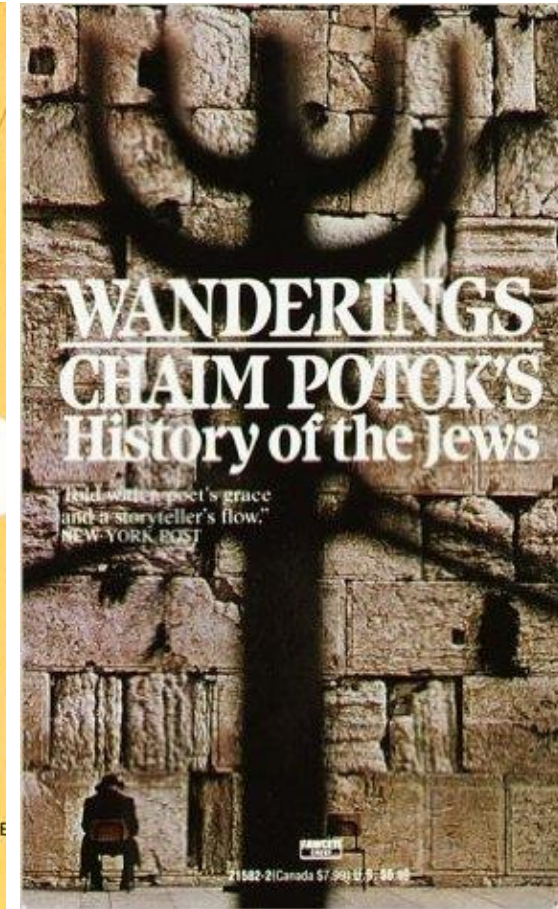
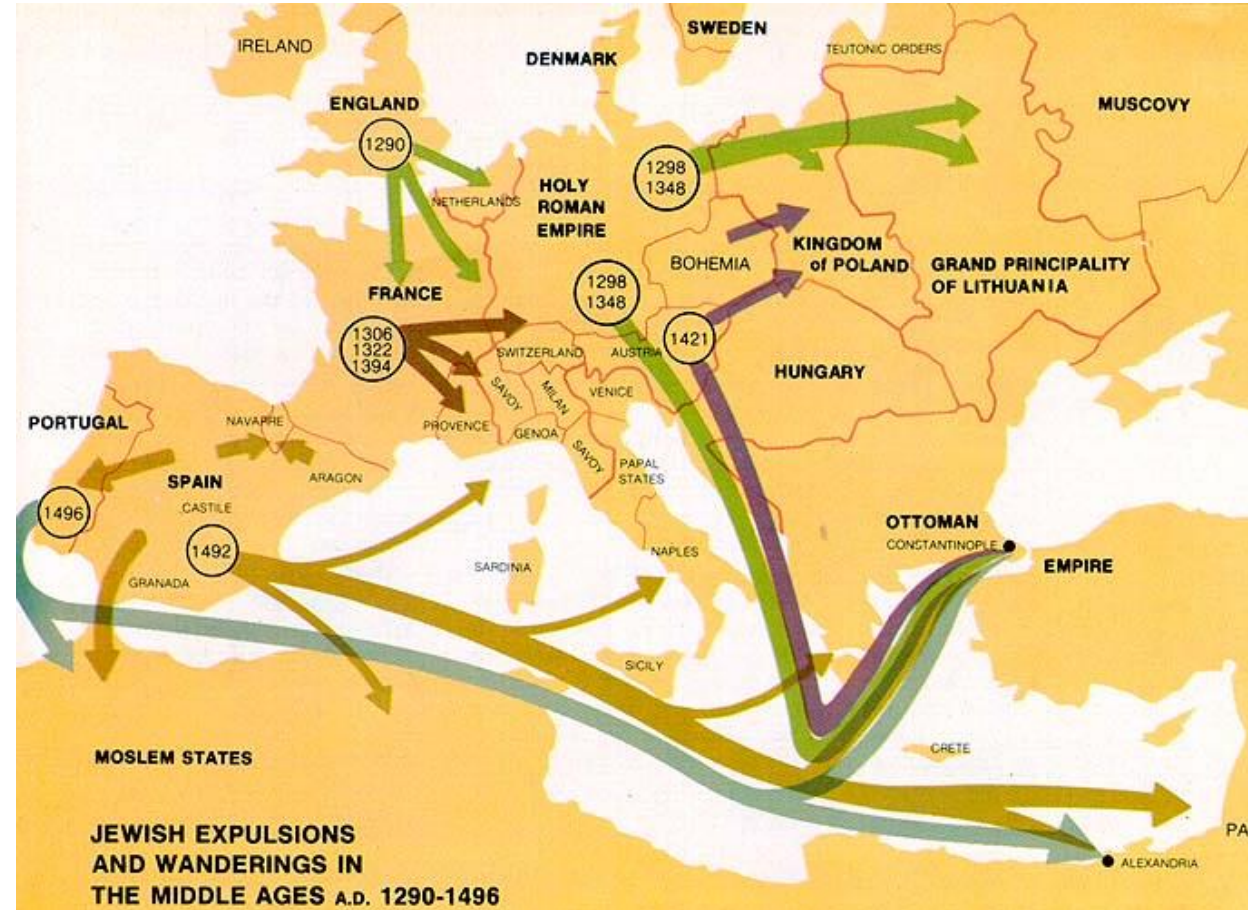
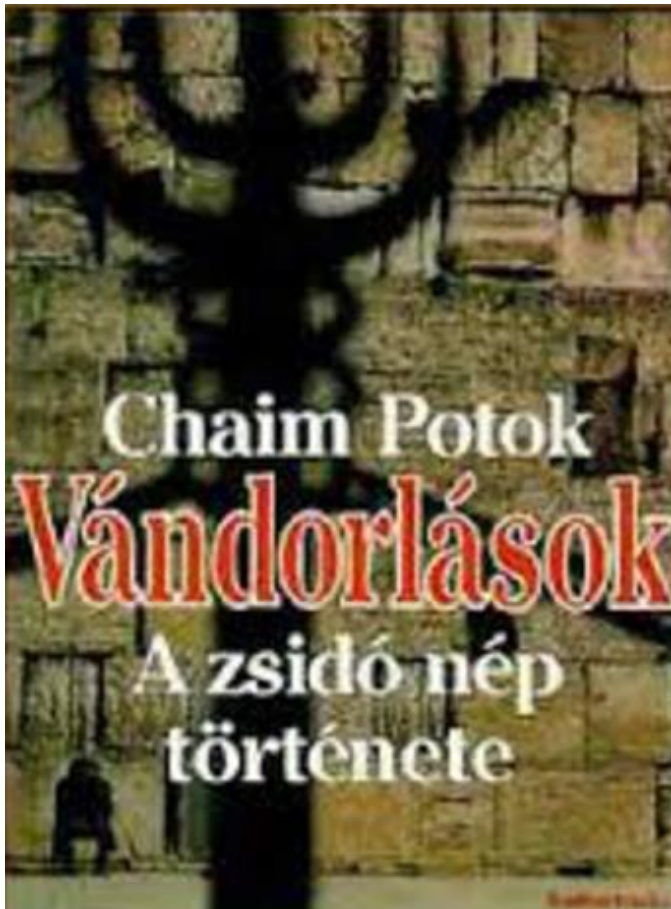
ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék

<http://birot.web.elte.hu/>

*Az előadást egy **Marie Curie FP7 Integration Grant** (PCIG13-GA-2013 631599) tette lehetővé.*

A zsidó nép története – mint vándorlások története

http://moly.hu/system/covers/big/covers_384011.jpg?1456600918

<https://www.lds.org/bc/content/shared/content/images/gospel-library/magazine/ensignlp.nfo:o:354e.jpg>

http://ecx.images-amazon.com/images/I/512GY3DQE3L_SX283_BO1,204,203,200_.jpg

A történeti szociolingvisztika mint a társadalomtörténet segédtudománya

A nyelvészet számos tudományterületnek lehet segédtudománya:

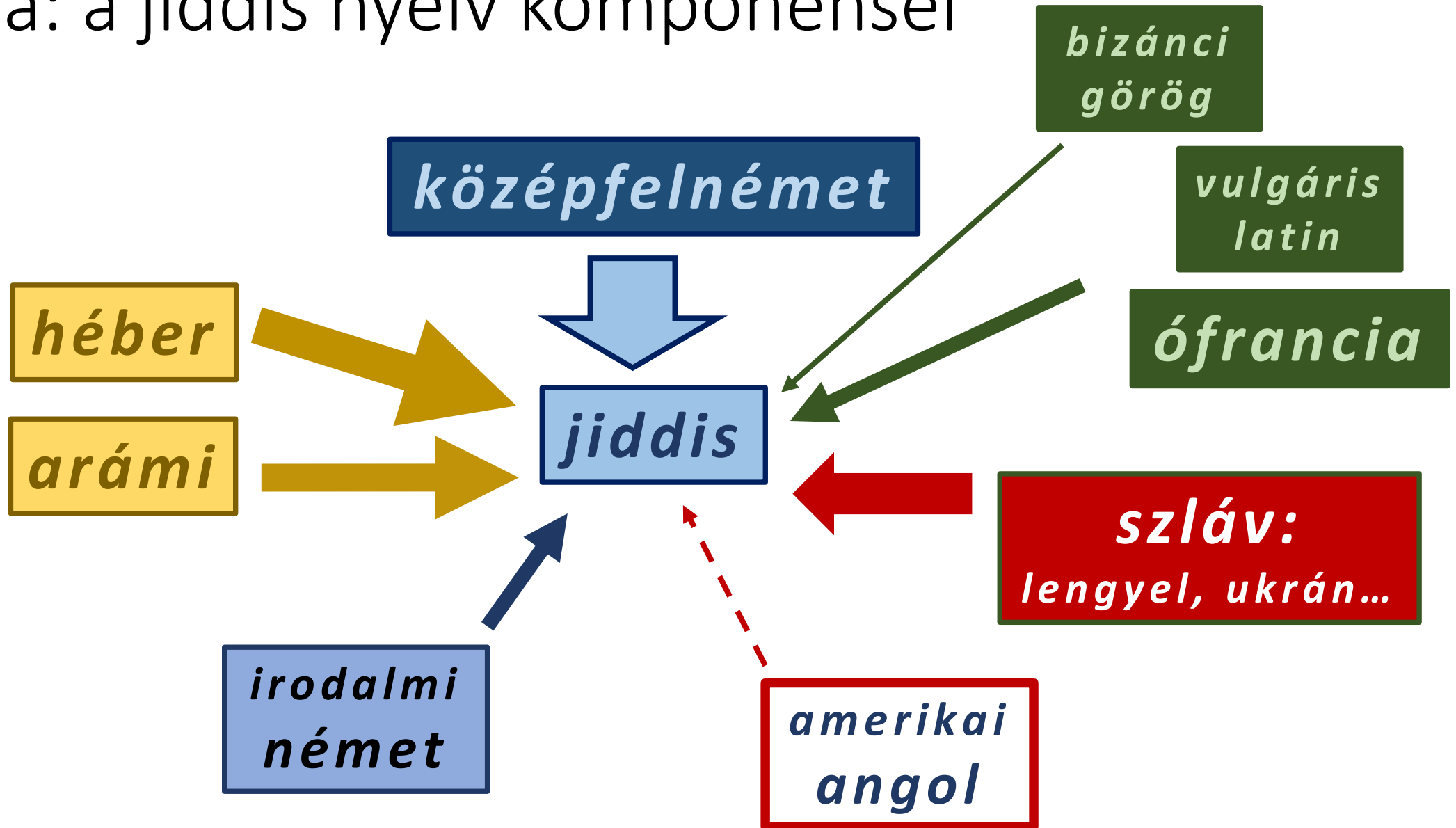
- A történeti nyelvészet nyelvtörténeti narratívái → **a történelem segédtudománya.**
- A strukturalista nyelvészet elemzései → **a szemiotika segédtudománya.**
- A generatív nyelvészet modelljei → **a biológia és a pszichológia segédtudománya.**

Vajon

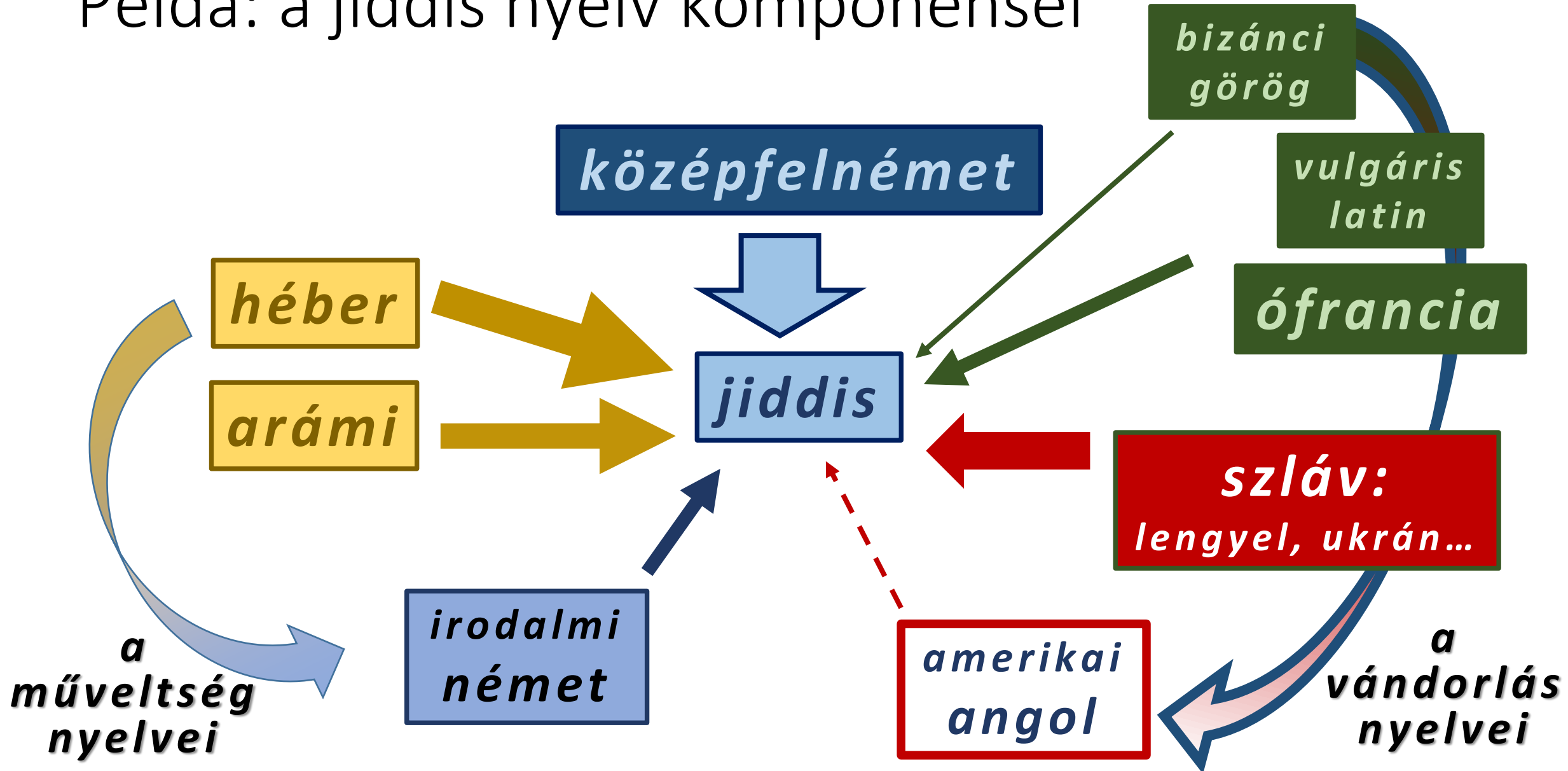
*a történeti szociolingvisztika hozzájárulhat-e
a migráció társadalomtörténetének a megértéséhez,*

a zsidóság vándorlásainak a példáján?

Példa: a jiddis nyelv komponensei

Példa: a jiddis nyelv komponensei

Hogyan jöttek létre az ún. „zsidó nyelvek”?

1. hipotézis: nem volt akkulturáció

1. Zsidó populáció érkezése
2. A környezet nyelvének **tökéletlen** elsajátítása.
3. Ezért az alapnyelv vegyítése **hozott** elemekkel.

*Társadalmi szegregáció,
önálló identitás: jelentős.*

2. hipotézis: volt akkulturáció

1. Zsidó populáció érkezése
2. A környezet nyelvének **tökéletes** elsajátítása.
3. Később további elemek vegyítése az alapnyelvbe.

*Társadalmi szegregáció,
önálló identitás: kisebb.*

Áttekintés

1. A többes szám morfológiája
2. Hibrid nyelvtanok (*E. Aboh*) és nyelvi repertoárok (*S. Bunin Benor*)
3. Szociolingvisztikai tényezők
4. Modellelés
5. Felhívás: kutatási témák hallgatók számára

Áttekintés

1. A többes szám morfológiája
2. Hibrid nyelvtanok (*E. Aboh*) és nyelvi repertoárok (*S. Bunin Benor*)
3. Szociolingvisztikai tényezők
4. Modellelés
5. Felhívás: kutatási témák hallgatók számára

Jiddis: a többes szám morfológiája

Germán komponens

- *-n:* *delegat ~ delegatn* 'delegátus'
- *-(ə)n:* *trunk ~ trunkən* 'ital'
- *-ər:* *kind ~ kinder* 'gyermek'
- *-är:* *land ~ lendər* 'ország'
- *-:* *fish ~ fish* 'hal'
- *-:* *hant ~ hent* 'kéz'
- *-s:* *lebn ~ lebns* 'élet'

-
- *-əs:* *slup ~ slupəs* 'pózna'

Sémi komponens

- *-əs:* *soyd ~ soydəs* 'titok'
- khoyv ~ khoyvəs* 'kötelezettség'
- mokəm ~ məkojməs* 'hely'
- *-əm:* *nign ~ nigunəm* 'dallam'
- soyfər ~ soyfrəm* 'írnok'
- lamdn ~ lamdonəm* 'tudós'

Jiddis: a többes szám morfológiája

Germán komponens

- *-n:* *delegat ~ delegatn* 'delegátus'
 - *-(ə)n:* *trunk ~ trunkən* 'ital'
 - *-ər:* *kind ~ kinder* 'gyermek'
 - *-är:* *land ~ lendər* 'ország'
 - *-:* *fish ~ fish* 'hal'
 - *-:* *hant ~ hent* 'kéz'
 - *-s:* *lebn ~ lebns* 'élet'
-

- *-əs:* *slup ~ slupəs* 'pózna'

*szláv
komponens*

Sémi komponens

- *-əs:* *soyd ~ soydəs* 'titok'
khoyv ~ khoyvəs 'kötelezettség'
- *-əm:* *mokəm ~ məkojməs* 'hely'
- *-əm:* *nign ~ nigunəm* 'dallam'
- *-əm:* *soyfər ~ soyfrəm* 'írnok'
- *-əm:* *lamdn ~ lamdonəm* 'tudós'

pojər ~ pojərem 'paraszt' (vö. Bauer)
doktər ~ doktoyrəm 'orvos'

analógia

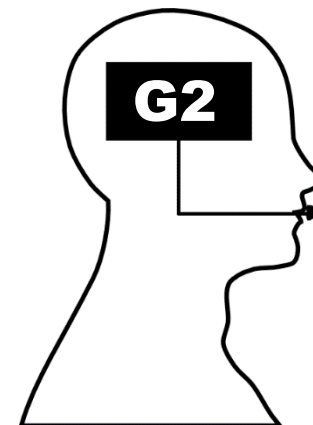
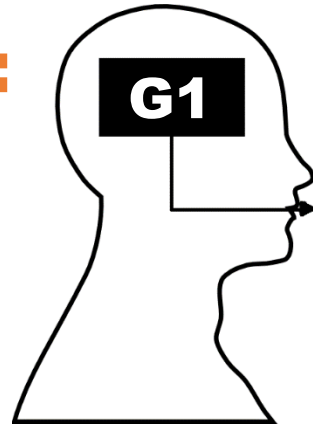
Áttekintés

1. A többes szám morfológiája
2. Hibrid nyelvtanok (*E. Aboh*) és nyelvi repertoárok (*S. Bunin Benor*)
3. Szociolingvisztikai tényezők
4. Modellelés
5. Felhívás: kutatási témák hallgatók számára

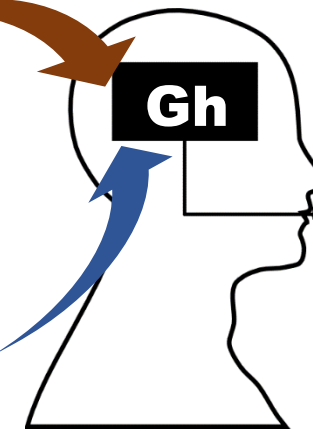
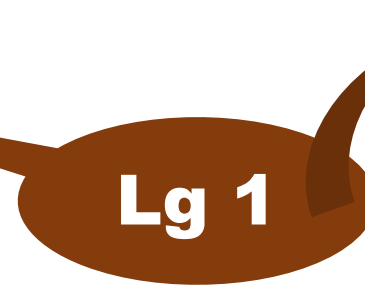
Hibrid nyelvtanok

E. Aboh a kreol nyelvekről: hibrid nyelvtanok kialakulása iteratív tanulással:

1. generáció:

2. generáció:

Vajon a második generáció nyelvtana már egységes? Vagy csak később stabilizálódik?

Hibrid nyelvtanok

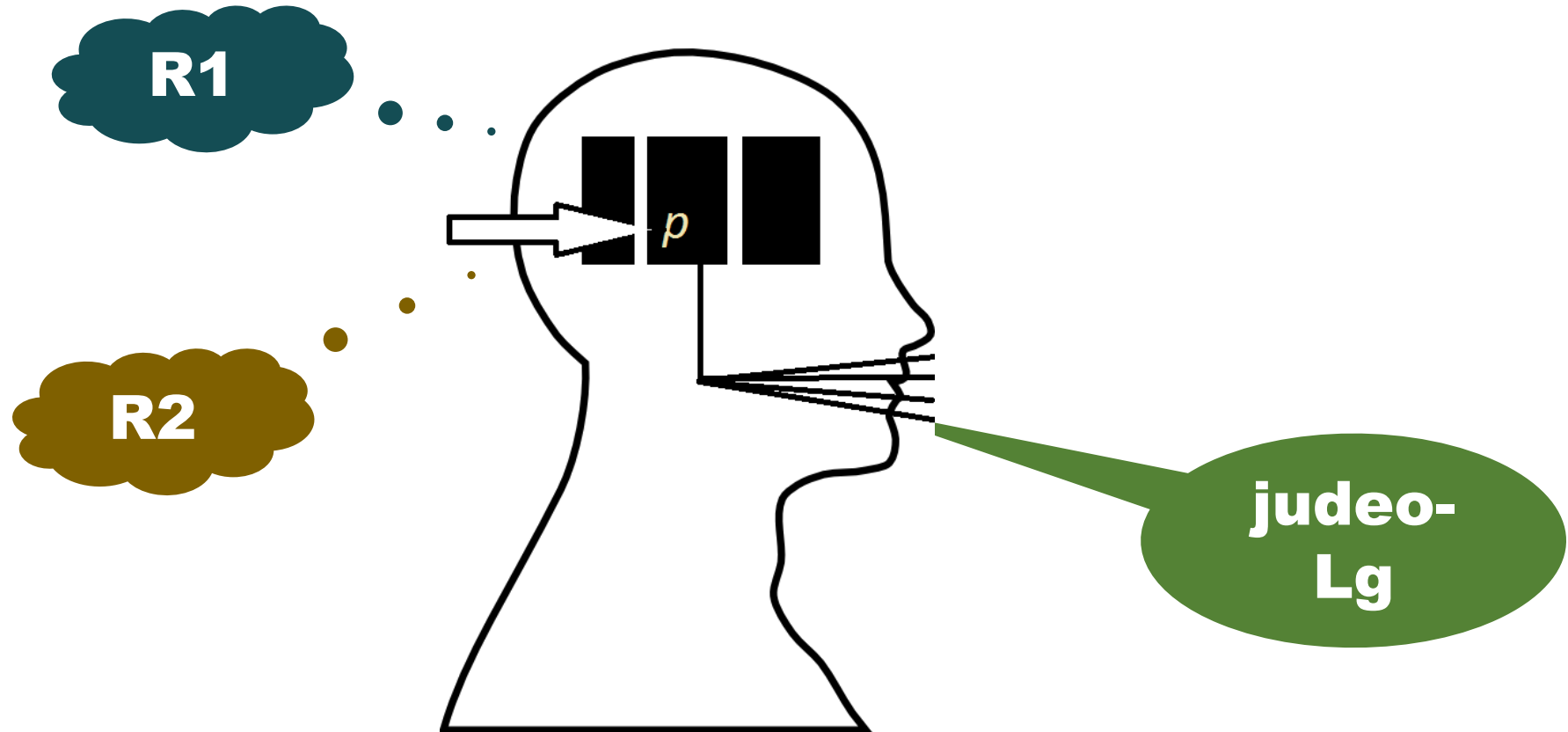
- Enoch O. Aboh (2015:5): “natural languages involve **hybrid systems** as a rule because every I-language derives from the mix of features that are expressed in the Primary Linguistic Data (PLD), the latter being fed by expressions of mutually distinct I-languages.”
- *ibid* (p. 4): “I use this term here in a strictly neutral sense to refer to a stable linguistic system that emerges from the contact of (typologically and/or grammatically) different linguistic varieties.”
- Aboh (2009:340): “creole languages are linguistic hybrids. They emerged from the recombination of linguistic features from different languages.”

Hibrid nyelvtanok és nyelvi repertoárok

- Aboh (2009:340): “**creole languages** are linguistic hybrids. They emerged from the recombination of linguistic features from different languages.”
- Sarah Bunin Benor (2008): “Rather than seeing a given Jewish community’s language as a ‘**Jewish language**’, I propose to see it as the selective use of a distinctively Jewish linguistic repertoire. [...] Jews in any given time and place make selective use of their distinctive repertoire, in combination with the repertoires used by non-Jews [...]”

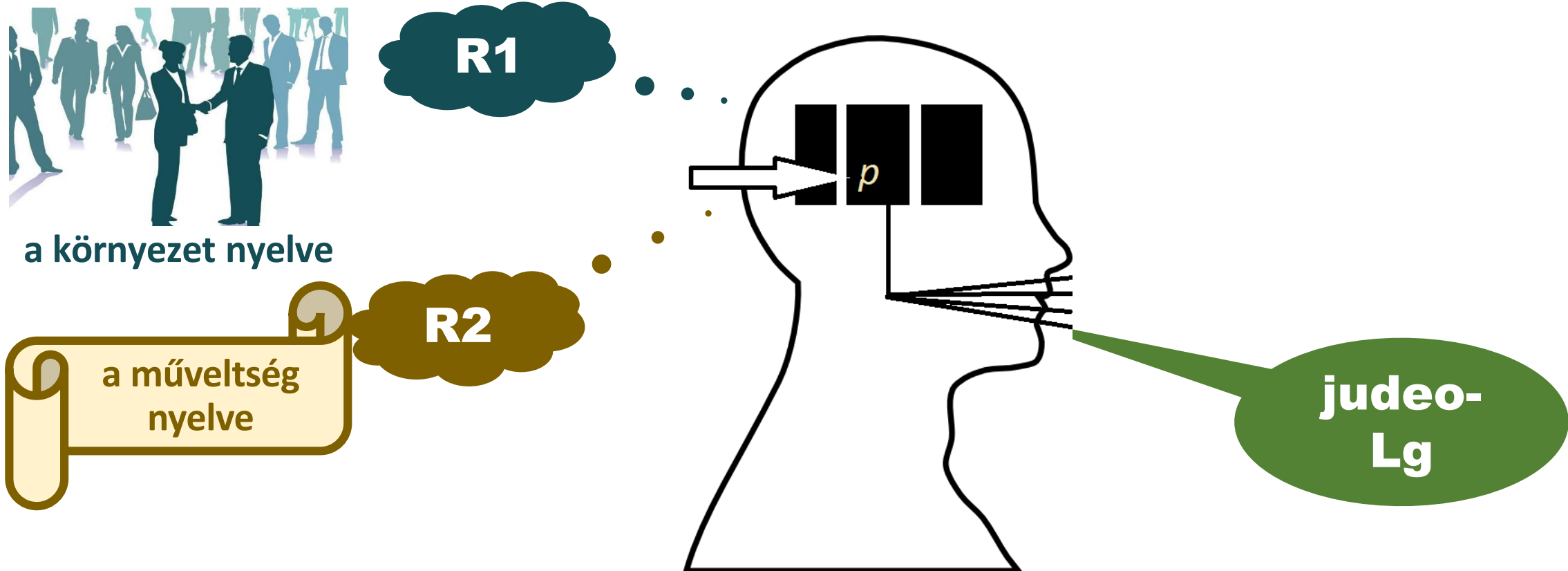
Nyelvi repertoárok

Nyelvi repertoárok kombinált használata:

Nyelvi repertoárok

Nyelvi repertoárok kombinált használata:

Áttekintés

1. A többes szám morfológiája
2. Hibrid nyelvtanok (*E. Aboh*) és nyelvi repertoárok (*S. Bunin Benor*)
3. Szociolingvisztikai tényezők
4. Modellelés
5. Felhívás: kutatási témák hallgatók számára

Nyelvészeti és szociolingvisztikai tényezők

- A forrásnyelvek, ill. -nyelvtanok hasonlósága, *többek között*:
 - nyelvrokonságból és areális hatásokból adódó hasonlóság
 - tipológiai hasonlóság
- Társadalmi struktúra, *többek között*:
 - *in-group* és *out-group* kölcsönhatások jellege és intenzitása
 - a társadalmi háló jellege
- Nyelvi és kulturális identitás erőssége, *többek között*:
 - akkulturáció és asszimiláció $\leftrightarrow$ szegregáció vagy disszimiláció
 - a műveltség nyelvének (nyelveinek) az ismerete és nyelvi tudatosság

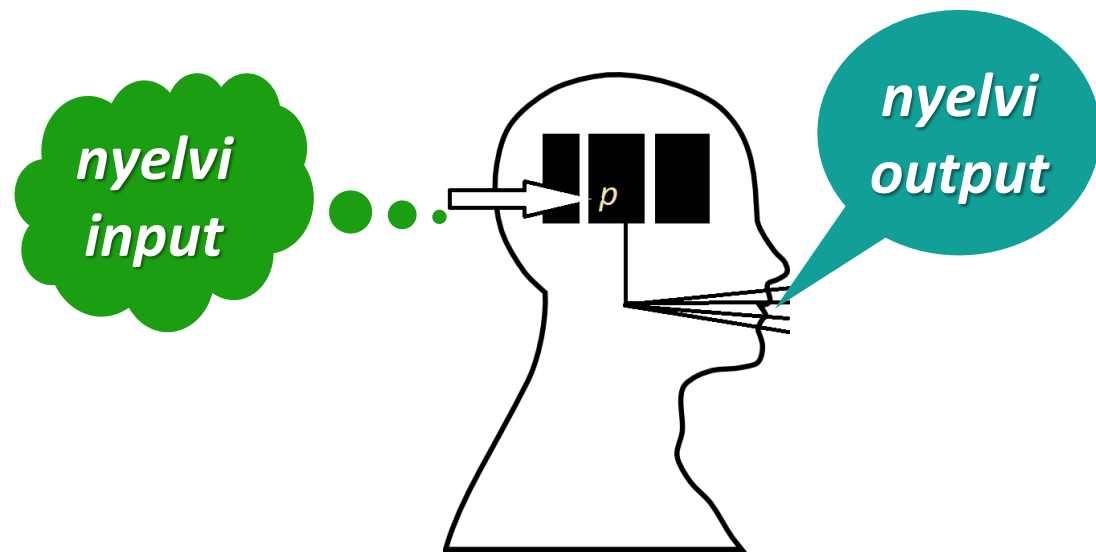
Áttekintés

1. A többes szám morfológiája
2. Hibrid nyelvtanok (*E. Aboh*) és nyelvi repertoárok (*S. Bunin Benor*)
3. Szociolingvisztikai tényezők
4. Modellelés
5. Felhívás: kutatási témák hallgatók számára

Modellezés: hogyan lássunk hozzá?

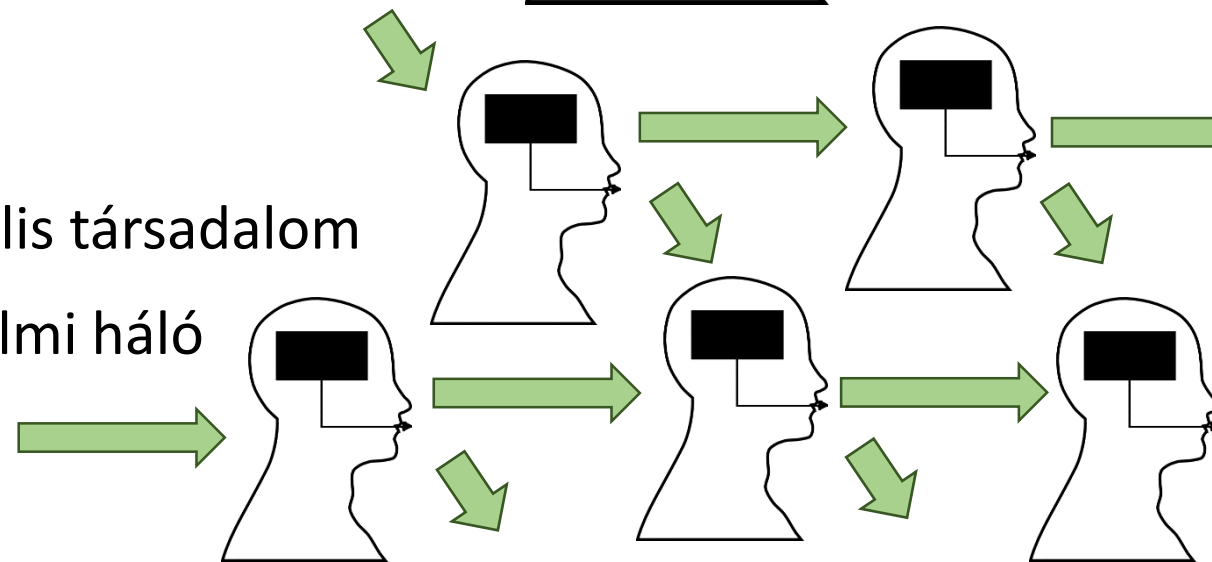
- Az egyén modellezése:

- Mentális nyelvtan (kompetencia) modellje
- A nyelvprodukció (performancia) modellje
- A nyelvtanulás (elsajátítás) modellje

- A közösség modellezése:

- n darab egyénből (ágensből) álló virtuális társadalom
- a kommunikációt meghatározó társadalmi háló
- generációk sorozata

Áttekintés

1. A többes szám morfológiája
2. Hibrid nyelvtanok (*E. Aboh*) és nyelvi repertoárok (*S. Bunin Benor*)
3. Szociolingvisztikai tényezők
4. Modellelés
5. Felhívás: kutatási témák hallgatók számára

Összefoglalás helyett: *meddig tart egy nyelv?*

Meddig tart egy mentális nyelvtan? A nyelv elemei **rekombinálódnak**:

- Hibrid nyelvtanok létrejötte iterált tanulással – *hogyan modellezük?*
- Nyelvi repertoárok kombinációja – *hogyan modellezük?*

Mettől meddig létezik egy nyelv?

- 1) A migráns csoport esetében **(a)** az egyik nyelv kiszorítja a másikat, **(b)** vagy többnyelvűség alakul ki, **(c)** vagy fúziós nyelv jön létre. *Mitől függ?*
- 2) A fúziós nyelv stabil. Majd instabillá válhat, és kihal. *Mitől függ?*

Rekombináció és annak stabilitása: elemzés és modellezés

Hallgatók számára lehetőség arra, hogy bekapcsolódjanak a kutatásba.

Köszönöm a figyelmet!

Biró Tamás

ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék

<http://birot.web.elte.hu/> biro.tamas@btk.elte.hu

*Az előadást egy **Marie Curie FP7 Integration Grant** (PCIG13-GA-2013 631599) tette lehetővé.*

